

LITTERATURGUIDE

Anna Karlskov Skyggebjerg

Anita Krumbach

Den som Fanden lytter til (2011)

Litteraturguide til Anita Krumbach: *Den som fanden lytter til*

© Anna Karlskov Skyggebjerg

og Høst & Søn/ROSINANTE&CO, København 2012

1. udgave 2012

Omslagstegning: Stian Hole

Grafisk tilrettelæggelse: Christensen Grafisk

Høst & Søn er et forlag i ROSINANTE&CO

Købmagergade 62, 4. | Postboks 2252 | DK-1019 København K

www.rosinante-co.dk

Indhold

- 4 **Novellette**
- 5 **Anita Krumbachs særlige tone og tematik**
- 7 **Poetisk realisme**
- 8 **Forslag til litteraturarbejde i 7.-8. klasse:**
 - 8 At åbne bogens verden
 - 9 Fortællingens kronologi
 - 10 Personportrætter
 - 11 Et centralt tema: Venskab
 - 12 De sproglige billeder
 - 13 En udkantsfortælling
 - 14 Perspektivering

Novellette

Vina krummer sig sammen. Hun har gjort noget. Tanken skærer fra issen ned gennem kroppen. Får hende til at hive efter vejret. Hun har gjort noget forfærdeligt. Og Fanden hjalp til.(s.5)

Hvem er pigen med det mærkelige navn? Hvad har hun gjort, og hvordan har Fanden dog hjulpet? Der er meget at undre sig over allerede på første side i Anita Krumbachs *Den som Fanden lytter til*. Læser man lidt videre i bogen, får man svar på noget, men bestemt ikke alt. Teksten kræver en koncentreret læser, og der er meget at diskutere i litteraturarbejdet. Hver eneste sætning kan gøres til genstand for granskning, og ikke mindst derfor egner teksten sig til et fælles litteraturlæsningsforløb.

Den som Fanden lytter til kan betegnes som en lang novelle eller en kort roman, også kaldet en novellette (se evt. Wikipedia). Der er et begrænset persongalleri og en forholdsvis enkel handling – og så alligevel ikke. Der er utroligt mange detaljer at tolke på, og sproget er koncentreret i korte sætninger af poetisk karakter. Den citerede passage oven for fortsætter med en beskrivelse af et vinterlandskab. De visne grene og vinterkulden indrammer og understreger hovedpersonens følelsesmæssige tilstand:

Visne stængler læner sig i sneen. Grene gnider mod hinanden i en trætop. Langsomt retter Vina sig op. Mærker hjertet falde til ro. (s.5)

Den som Fanden lytter til handler om et ni-årigt barn, men henvender sig med sin tematik og sin stil til elever i 7. og 8. klasse.

Anita Krumbachs særlige tone og tematik

Den som fanden lytter til er Anita Krumbachs anden roman. Anita Krumbach debuterede som romanforfatter med *Et mærkeligt skib*, som hun fik Kulturministeriets Børnebogspris 2009 for. De to romaner er begge korte, poetiske skildringer af sårbare og udsatte børn. I *Et mærkeligt skib* møder man drengen Elo, som står uden for fællesskabet. Han kommer fra kummerlige familieforhold, og han er svær at holde af, fordi han opleves som grænseoverskridende og påtrængende. Han forsøger at blive accepteret i en kernefamilie, som han lærer at kende, men historiens ulykkelige pointe er, at denne familie tilsyneladende har nok i sig selv. Familiens empati er ikke stor nok til at omfatte den fremmede dreng, og han må reagere på deres afvisning med aggression og ødelæggelse. Bogens skildring af Elo er loyal over for barnets følelser og erkendelsesniveau, og således bliver det aldrig sagt direkte, hvad Elo er for en type, og hvilke psykiske problemer og eventuelle diagnoser, han kunne have. Synsvinklen er primært drengens, og man må som læser fortolke sig frem til historiens udsagn om denne verdens Elo'er og deres vanskelige position.

Det samme teknik og delvist den samme tematik er brugt i *Den som Fanden lytter til*. Her følger man pigen Vina, hvis familie er indtrådt i en permanent krisetilstand, fordi Vinas storebror Johan er død. Sammen med sine forældre flytter Vina rundt i landet og lever på et fysisk og følelsesmæssigt eksistensminimum. De voksne formår hverken at tage sig af hinanden eller af Vina, og den 9-årige pige lever i den forestilling, at det er hendes skyld, at storebroren faldt i en våge og druknede den vinterdag for fire år siden, da han var ude at stå på skøjter. Vina havde nemlig forinden sagt, at hun håbede, at Fanden ville tage Johan, fordi han havde ødelagt en af hendes ting.

Barnet Vina plages således af en enorm skyld, og hendes tanker kredser om den frygtelige dag. Hun savner sin storebror, som hun i bund og grund havde det sjovt med, og hun savner det liv, familien havde før den skæbnesvangre hændelse. Med et ord, som slet ikke er en del af bogens sproglige univers, kan man sige, at hele familien er ramt af posttraumatisk stress, og Vina betaler for storebrorens død med sin barndom. I forhold til *Et mærkeligt skib* peger *Den som Fanden lytter til* dog på barnets egen kompetence til at komme ud af den ulykkelige tilstand. Vina møder et andet udsat barn, Tejs, og sammen nærmer de sig en forløsning af den sorg og frustration, de begge føler. Tejs bliver mobbet og tævet af en gruppe halvstore drenge anført af den snu Jakel, men med selvtillid fra samværet med Vina får Tejs vristet sig ud af sin sædvanlige rolle, og da Jakel vil manifestere sin overmagt, træder Tejs' far endelig i karakter som beskytter for sin søn.

Vina tilrettelægger til sidst sit eget opgør med Fanden, hvor hun stiller sig på isen og beder ham tage hende også, men Fanden vil tilsyneladende hverken have hende dér på isen eller i den

brand, der et kort øjeblik senere udbryder derhjemme. Denne anden anrørelse af Fanden fungerer som en kompenserende handling, hvor Vina i sin egen optik endelig soner sin forbrydelse mod Johan, og trods et ydre kaos forårsaget af branden, finder Vina herefter en indre ro.

Poetisk realisme

Anita Krumbach skriver inden for en realistisk ramme, men med et stærkt metaforisk element. De barneskæbner, som beskrives, kunne være hentet fra en virkelig verden et bestemt sted i et bestemt årti, men samtidig gives de en almengyldig og mytisk karakter. Dette sker bl.a. i kraft af navnene, fx Elo, Vina, Tejs og Jakel, som ikke er almindelige danske navne, men netop har denne karakter af på én gang at referere til alle steder og ingen steder. I *Et mærkeligt skib* spiller skibet en særlig rolle som konkret genstand og som metafor for Elos proces hen imod selvstændighed og håb. Derfor er det trist, når skibet til sidst smadres. I *Den som Fanden lytter til* er der forskellige genstande, som har denne dobbelte betydning som konkret og metaforisk referent. Det gælder fx isen, der konkret fungerer som ulykkeskabende og metaforisk som billede på den følelsesmæssige kulde og formørkelse, der herefter indtræffer. Fuglene, som Vina og Tejs iagttager, er ligeledes både konkrete handlingselementer og metaforer for håbet for de to børn. Bogen, som Vina og Tejs skriver i, fungerer også både konkret og metaforisk, idet bogen er billede på en forløsende skriveproces.

Anita Krumbachs stil er poetisk realisme for børn og unge. Problemstillingerne er genkendelige for nogle børn og relevante for alle børn. *Den som fanden lytter til* handler om, hvordan en barndom kunne se ud. Heldigvis ser barndommen meget sjældent helt så trist ud i virkeligheden, men historien er relevant, fordi den sætter fokus på følelser og konflikter, som på et eller andet niveau kan genkendes af alle. Det drejer sig om følelser som sorg, skyld og kærlighed, og det drejer sig om, hvordan man etablerer et venskab og opnår retfærdighed. Bogens konflikter er beskrevet med en synsvinkel, som er solidarisk med barnet.

Forslag til litteraturarbejde i 7.-8. klasse:

At åbne bogens verden

Det er oplagt at udnytte, at *Den som Fanden lytter til* er en forholdsvis kort tekst, og at man derfor har mulighed for at læse hvert eneste kapitel langsomt og grundigt, fx med det formål at overveje sprogets betydning. Oplæsning af passager i klasserummet eller i grupper giver et godt grundlag for litteratursamtalen.

Teksten handler om store følelser som sorg, skyld, skam og had, og teksten kalder på en følelsesmæssig reaktion fra sin læser. Derfor er det helt oplagt at indlede med at tale om, hvad man

synes om teksten, og om den fx gør en gal, irriteret eller trist. De skæbner, som teksten handler om, er måske skæbner, eleverne kan genkende fra deres eget liv eller fra historier i medierne.

En diskussion af de to hovedpersoners grundlæggende problemstillinger, og hvordan fremstillingen af dem korresponderer med elevernes virkelighed, er overordentlig relevant. Det betyder ikke, at litteraturarbejdet blot bliver en socialpolitisk diskussion, men det er at taget tekstens emne alvorligt.

Man kan tage udgangspunkt i spørgsmål som:

- ◆ Hvad mener I om teksten?
- ◆ Hvilke følelser appellerer den til?
- ◆ Hvad er det for nogle skæbner, der bliver beskrevet?
- ◆ Minder det om nogen eller noget, I kender?

Fortællingens kronologi

Den som Fanden lytter til er ikke kronologisk fortalt, og fortællingen foregår i spring. Der eksisterer i bogen et nutidsplan, hvor Vina er ni år og et fortidsplan, hvor hun er fem år gammel. Den afgørende episode, Johans drukneulykke, fandt sted i fortiden, og når der henvises til den, sker det i kursiv.

En måde at komme ind i bogen på er at afdække kronologien i den historie, som ligger bag tekstens overfladeplan. Man kan kalde det forskellen på historien (den bagvedliggende) og fortællingen (overfladen/kompositionen).

Ved at redegøre for henholdsvis historie og fortælling (fx i to spalter på en stor planche) bliver man klogere på, hvad der rent

faktisk foregår. Det detektivarbejde, der ligger i at nedskrive de enkelte kapitler og scener og placere dem i et kronologisk forløb, kan foregå i fællesskab eller i grupper.

I arbejdet med at gengive henholdsvis historiens og fortællingens spor kan man også vælge at fremstille vigtige scener visuelt. En opgave kan bestå i, at eleverne hver især vælger den scene, de finder vigtigst. De kan herefter vælge at tegne scenen eller beskrive den med ord på et særskilt stykke papir og placere den med tape eller elefantsnot på den fælles planche.

Personportrætter

Vina og Tejs er de vigtigste personer i *Den som fanden lytter til*, men rundt om dem findes vigtige bipersoner som den afdøde Johan, drillepinden Jakel, Vinas mor og Tejs' far. Arbejdet med personerne drejer sig om, hvordan personerne er både udenpå og indeni, men også hvilken relation de har til hinanden, og hvilken funktion de har i bogen.

- ◆ Hvem er Vina?
- ◆ Hvordan er hun, og hvorfor er hun blevet sådan?
- ◆ Hvad betyder det at være »den, som Fanden lytter til«?
- ◆ Hvem er drengen Tejs, og hvilket forhold har han til Vina?

Teksten er ret sparsom i sine oplysninger om de to hovedpersoners ydre. De er i langt højere grad beskrevet gennem deres tanker og handlinger. Man kan sammen i klassen gå på jagt i teksten efter sigende steder og derefter bede eleverne tegne de to personer. Hvordan ser en ni-årig med Vinas navn og karakter ud? Hvordan ser en dreng som Tejs ud? Der er noget særligt med hans ansigt. Hvordan ser han helt præcist ud?

Venskabet mellem Vina og Tejs udvikler sig efterhånden, og det er oplagt at diskutere, hvordan dette venskab har præget børnenes liv, når vi forlader dem på bogens sidste side. Hvem var de før, og hvem er de nu? Hvad vil der ske med dem og deres venskab fremover?

- ◆ Hvilket forhold har Tejs til Jakel?
- ◆ Hvilket forhold har Tejs og Vina til de voksne?

Et centralt tema: Venskab

I forlængelse af personportrætterne er det oplagt at se på bogens fremstilling af venskab og fjendskab. I et videre arbejde med disse temaer og begreber kan man fx tage udgangspunkt i s. 36:

Hvad er en ven? Vina hvisker i mørket. Gardinet duver foran vinduets sprække. Fører natteluften ind. Hun presser øret mod muren. Ikke en lyd kan hun høre. Ikke den mindste bevægelse. Johan ville kende svaret. Johan i en sværm af venner. Lyden af hans stemme i et kor. Altid i bevægelse. Som bruset i en sodavand. Drengen med det ødelagte ansigt har blå øjne. Vina prikker med fingeren på muren. Hvad er en ven?

Vina funderer over, hvad venskab er, men samtidig spørger teksten her også sin læser, hvad vedkommende forstår ved venskab (og det modsatte). Det er derfor oplagt for eleverne at arbejde med egne forestillinger om venskab og fjendskab.

- ◆ Hvad kendetegner et godt venskab?
- ◆ Hvornår er man ikke en god ven?
- ◆ Hvordan bliver man gode venner?

Andre temaer i bogen er som nævnt sorg og skyld. Disse temaer kan udfoldes i arbejdet med Vinas karakter og hendes udvikling, men temaerne kan også gøres til genstand for selvstændig diskussion.

- ◆ Hvordan fremstiller teksten sorg?
- ◆ Hvordan kommer Vina videre, og hvordan kan hendes familie komme videre?

Det sidste svarer teksten ikke selv på, men eleverne kan diskutere det som en form for meddigtningssøvelse. Eventuelt kan eleverne vælge, om de vil skrive videre på fiktionen eller udforme et efterskrift (en kort sagtekst), hvor de beskriver det videre liv for familien.

De sproglige billeder

Sproget i *Den som Fanden lytter til* er kendetegnet af de helt korte enheder og af et meget rigt billedsprog.

Der er adskillige eksempler på, hvordan naturbeskrivelser bruges til at understrege personernes sindstilstand. På side 27 er der et eksempel på, hvordan fortælleren karakteriserer Tejs ved hjælp af billedsprog, som involverer naturbeskrivelser:

Tejs standser brat op, da han når lysningen. Det høje græs. Måden, det ligger ned dér uden for stien. Trådt ned i blege bånd. Han skæver rundt, på træer og buske der danner en kreds omkring mergelgravens dyb. Birkestammerne stirrer med tavse øjne. Vinden får bladene til at rasle (s. 27).

Tejs er nervøs for, at nogen finder den hemmelige hule. Han føler, at træerne overvåger ham, og han hører lyde fra naturen. For at understrege stemningen, bruger fortælleren både metafor (trådt ned i blege bånd), personifikation (birkestammernes stirren) og sansesammenblanding/synæstesi (tavse øjne).

Man kan gå på jagt i teksten efter forskellige typer af billedsprog, og man kan også se på anvendelsen af adjektiver (her: brat, høje, blege, tavse) og handlingsverber (her: standser, skæver, danner, stirrer, rasle). Hvilken stemning skaber netop disse ord, og hvad ville der ske, hvis de blev erstattet af andre ord? Man kunne prøve at skrive teksten om ved at ændre adjektiver og verber. Hvis nu Tejs var fuldstændig tryk, hvilke adjektiver og verber ville man så skulle bruge?

En udkantsfortælling

Det bliver aldrig sagt direkte, hvor *Den som fanden lytter til* konkret foregår. Både Vina og Tejs bor småt og med en utidsvarende indretning, fx af varmesystemet. Børnene færdes i naturen, på marken, i skoven og ved en mergelgrav. Miljøet er landligt, fattigt og gammeldags, og udover fjernsynet er der ingen omtale af alle de elektroniske rekvisitter, som ellers hører det moderne liv til. Vinas familie er flyttet mange gange, og det fremgår ved bogens slutning, at de igen skal flytte, fordi huset er brændt. Familien er altså en såkaldt nomadefamilie, og man kunne kalde bogen en udkantsfortælling. I indledningen til arbejdet med bogens miljø kunne fx man spørge:

- ◆ Hvad er det for en tid, bogen foregår i?
- ◆ Lav en beskrivelse af det sted, hvor Vina og Tejs bor.
- ◆ Er det et godt sted for børn?

Perspektivering

Den som Fanden lytter til lægger op til en diskussion af børns forhold og det gode barneliv. Man kunne slutte med at opstille klassens 10 regler for det gode barneliv.

Og man kunne spørge: Hvem har ansvaret for at sikre børn som Vina og Tejs et godt liv? Er det forældrene, samfundet eller dem selv?

Følg med om nyt inden for børnelitteraturen på vores blog:
laerervaerelset.dk
